

Hoax prevare na Internetu

od teoretskih i matematičkih modela lanaca sreće do hoax Internet prevara

većina materijala je preuzeta sa sajta www.prevare.info

Webmaster sajta je **Miroslav Mihaljišin**

Sadržaj

Hoax prevare na Internetu	1
Zakonska regulativa	2
Piramidalne prevare	3
Ponzijeve sheme.....	4
Lanci sreće	5
Hoax lanci	6
Vrste hoax-a	6
Hoax primjeri	7
Šta čini Hoax uspješnim?.....	8
Šta da radite kada primite Hoax poruku?.....	8

Zakonska regulativa

Ne postoji univerzalna zakonska regulativa, pa ovdje date propise i definicije shvatite kao primjere i ilustraciju.

O krivičnom delu prevare govorimo kada je neki pojedinac oštećen za 8.000 dinara. Sve ispod te sume prema zakonu je sitno djelo prevare...

izvod iz Krivičnog zakona Srbije

Imate li digitron i kursnu listu iz momenta donošenja zakona znaćete da sitni prevarant mažnjava manje od 50 Eura, ili 100KM...

Kazne

Kod krivičnog djela prevare nema primjene nasilja, pa je kaznena politika blaga. Zaprećena kazna za krivično djelo prevare je do 10 godina zatvora. Za sitno djelo prevare zaprećena je kazna do tri godine zatvora. Za falsifikovanje prijete kazna od tri mjeseca do tri godine, a za falsifikovanje novca najveća zaprećena kazna je do 20 godina zatvora, ali u slučaju da je to izazvalo teške poremećaje u ekonomiji zemlje.

Prevara je složeno krivično djelo i potrebno je da bude ispunjeno više uslova: umišljaj, namjera, dovođenje u zabludu, protivpravna imovinska korist i drugo. Prevareni često ne prijavljuju slučaj jer sumnjaju da će krivci biti otkriveni.

U praksi će se pojaviti kao sporno **da li se** više krivičnih djela sitne krađe, utaje i prevare i **moгу sabirati**, pa iz više radnji izvesti postojanje težeg oblika ovih krivičnih dela,npr. krivičnih djela krađe..

Pravna zavrzlama: *Može da bude, al ne mora da znači...*

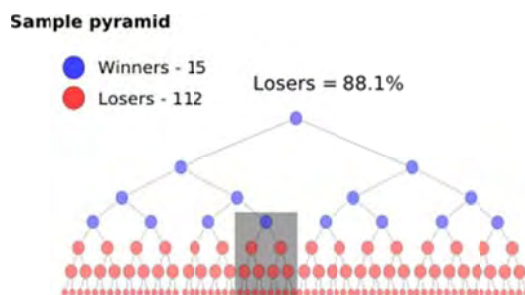
Kada nije premašen limit za krivično djelo sitne krađe, utaje i prevare počinio se **goni kada je u pitanju imovina građana po privatnoj tužbi.**

Da bi građanin mogao da ostvari svoja prava za ovo krivično djelo neophodno je da mu je poznat učinilac krivičnog djela, što on po pravilu ne može znati bez pomoći policije, koja ne prima prijave za krivična djela koja se goni po privatnoj tužbi, već ih u eventualno samo registruju u svojim evidencijama.

Piramidalne prevare

U piramidalnu vrstu prevara spadaju i **Lanci sreće**, kao i njihova podvrsta **eMail Lanci sreće**. Sve je vrlo jednostavno: pronađete pet, šest sedam... prijatelja i tako postanete sigurno bogati, ili barem ne naučete crnu magiju prekidajući lanac.

Osnov piramidalnih prevara je što ljudski um **nema mogućnost intuitivnog sagledavanja geometrijske progresije**.

Svi kojima donja slika nije dovoljna, mogu da potraže objašnjenje sa svim detaljima: malo matematike i Poncijeve sheme, naidućoj strani.

Jedan od razloga zašto kod ljudi prolaze piramidalne prevare je što **ljudski um** očitó **nema mogućnost intuitivnog sagledavanja geometrijske progresije**.

Zašto u stvari piramidalne sheme ne mogu svima donijeti profit?

Zbog matematike, naravno.

Evo jedne tabele koja teorijski prikazuje o kakvim se ogromnim brojkama radi. Navedena su dva primjera, u kojima svaki sudionik mora naći 5 odnosno 6 novih investitora.

Krug		Broj učesnika	
0	1	1	Ulazite u posao...
1	5	6	Vaši regruti"
2	25	36	... i njihovi regruti (samo tjedan dana poslije!)
3	125	216	Dobro ide...
4	625	1296	Koji skok!
5	3125	7776	Kraj druge nedelje igre!"
6	15625	46656	Već nas je toliko"! Omanji Grad
7	78125	279936	Sigurno se pridružio i poneko van grada.
8	390625	1679616	Igra jedan milionski grad Opala
9	1953125	10077696	Osrednja država...
10	9765625	60466176	sad baš zarađujemo...
11	48828125	362797056	Samo da se ne zainteresira i Interpol!
12	244140625	2176782336	Nas i Kineza i pomalo Rusa i Indijaca
13	1220703125	13060694016	Koliko nas ono ima na Zemlji"
14	6103515625	78364164096	vrijeme je za Marsove...

... Burek, buređžike, sirek siređžike... **Nema te pite...**

Potrebno je svega 12-14 koraka (iteracija-krugova igre) kako bi bilo obuhvaćeno cijelo stanovništvo Zemlje, uključujući i novorođenčad.

Zato su piramidalne šeme zabranjene u većini zemalja svijeta, **bar u onoj većini gdje zakonodavci vladaju elementarnom matematikom**.

Ponzijeve sheme

Piramidalna ili Ponzijeva šema je vrsta prevare u kojoj se novac sakupljen od gomile kasnijih "investitora" (čitaj: luzera koristi za isplatu nekih (dakle ne svih) ranijih "investitora" koji cijeloj prevari daju prividni legitimitet, te privlače daljnje "investitore").

U cijeloj se operaciji ništa ne proizvodi niti istražuje ili prodaje, niti se otvaraju radna mjesta. Jedino se pune džepovi inicijatora cijele prevare.

Ko je bio Charles A. Ponzi po kojem su piramidalne sheme dobile ime"

Priča počinje krajem I. svjetskog rata koji je ostavio evropski monetarni sistem u pravom haosu, te su gotovo sve evropske valute strahovito izgubile svoju vrijednost prema američkom dolaru.

Ponzi je došao na ideju kako tu činjenicu iskoristiti.

Njegovi su agenti trebali širom Evrope mijenjati dolare (prikupljene od investitora) u evropske valute, te potom kupovati međunarodne poštanske kupone. Ti bi se kuponi potom u USA ponovo promijenili u dolare.

Tako se za kupon kupljen u Parizu za deprecirane franke u vrijednosti 50 centi, u Bostonu (u kojem je bilo sjedište cijele operacije) dobio cijeli dolar. Četrdeset hiljada ljudi se pomamilo za tom operacijom zvučno nazvanom *Securities Exchange Co.*

Na vrhuncu popularnosti Ponzi je slavljen kao najveći živi Talijan.

"Griješite", skromno bi odgovarao Ponzi, "ta Kolumbo je otkrio Ameriku i Marconi radio".

"Ali Charlie, pa ti si otkrio novac" laskali bi mu obožavatelji.

Sve je išlo mirno dok se prvi investitori nisu počeli hvaliti kako su za samo 45 dana ostvarili profit od 50% za uloženi novac.

Uskoro je Ponzi bio opsjednut ljudima željnim brze zarade. Svako se htio obogatiti. Ponzijevi su namještenici radili do kasno u noć slažući novac na široke stolove. Bilo ga je toliko da ga nisu mogli dovoljno brzo brojati.

Masovna je histerija bogaćenja postala tolika da su se morali umiješati i državni organi. Iz Savezne pošte dokazivali su da Ponzi nije mogao ostvariti takve fantastične profite, budući da u opticaju naprosto nije bilo dovoljno kupona.

Zainteresirao se i francuski ministar za financije koji je rekao da Ponzi laže, te da se i u Francuskoj za poštanske kupone vrijednosti jednog dolara takođe mora platiti dolar. No, kako je Ponzi u međuvremenu kupio dvije solidne tvrtke, hladno je izjavio kako se on uopće nije niti bavio preprodajom poštanskih kupona, već je sve to naprosto bio način da se zavara konkurencija. Usprkos neugodnim pitanjima, nastavio je isplaćivati "investitorima" njihove "zarade".

Uskoro je neko otkrio kako Ponzi nije nikakav finansijski genij, već talijanski imigrant koji je u Kanadi zbog prevara odrobijao tri godine zatvora. Potom se doselio u SAD, gdje je zbog novih prevara u zatvoru proveo daljnje tri godine. Povjerenje u Ponzija bilo je poljuljano, novi "investitori" nisu više pristizali, te nije bilo svježeg novca za isplatu prijašnjih "investitora".

Sredinom 1920. godine došlo je do potpunog sloma, te je Ponzi uhapšen, na užas ogromne mase ljudi koji su očajavali za svojim novcem bačenim u vjetar. Iz zatvora je oslobođen tek 1934. godine, te odmah deportiran u Italiju.

Tamo se zaposlio za neku talijansko-brazilskoj avio kompaniju. No, taj posao nije išao najbolje, te je umro u Riu u potpunog bijedi.

Sedamdesetak godina kasnije dogodilo se *deja vu*, već viđeno.

Slom komunizma, je umjesto zdrave i konkurentne ekonomije, umjesto berzanskih transakcija uveo nakaznu varijantu lota: renesansu piramidalnih šema. Poput elementarne nepogode piramidalne šeme su prohujale su zemljama srednje i istočne Evrope zahvaćenim tranzicijom.

Dafina, Jezda i kompanije, sjećate li se... ili nije bilo dovoljno.

Lanci sreće

Ova igra postoji dugo, a znamo je pod raznim nazivima najpoznatiji je *Lanac svetog Antuna*.. Najnoviji i finansijski "najuspešniji" lanac je proveo Madof, skandal sa "investicionim" fondom i prevarom vijeka iz 2008. godine.

Lanci sreće tipično opisuju način da postanete "srećni" ili postanete nesrećni ako ne uradite ono što se od vas traži.

Postala su popularna prije 50 godina stizala poštom, a danas preko mnogo bržeg elektronskog medija.

Klasična pisma su zahtjevala kovertu i marke, za koje je trebalo odvojiti nešto novca. Od Vas se zahtjevalo slanje male sume prvim ljudima na spisku.

Prvi lanac sreće pismom, zabilježio je Daniel W. VanArsdale iz USA, davne 1888.

Razlikujemo **dvije vrste** lanaca sreće:

- **Prvi tip** su tzv. lanci sreće i oni ne uključuju nikakve finansijske investicije, ali ipak mogu biti neugodni i stvoriti **psihološki** stres kod pojedinca. Ti lanci **obećavaju sreću, nesreću i slične sudbine ako se poruka ne pošalje na određen broj adresa**.
- Drugi su **prevarantski lanci zarade**. Dok je kod lanaca sreće bitan faktor praznovjernost korisnika, lanci zarade oslanjaju se na ljudsku pohlepu. Neodlučni primatelji tih lanaca ih često prosljeđuju male svote novca koji se od njih zahtjevaju, zbog činjenice da **prosljeđivanjem ne mogu mnogo izgubiti, a postoji šansa da mnogo zarade**. Tvorci se pri tome koriste raznim lažnim obećanjima kako bi zaveli primatelja i naveli ga da prosljedi poruku osobama u imeniku. Bazirani su na zaradi i zasnivaju na lažnim darivanjima novca i poklona. Pokloni su vrlo malo vrijedni često su besplatne reklamne majice, kape i slične sitnice koje velike kompanije besplatno dijele, a spretni prevaranti koriste da namame naivne.

Posljednji zabilježen slučaj lanca sreće u Republici Srpskoj, je slučaj prevaranta iz Gradiške koji je na svom Facebook profilu, izmamljivao novac navodno za slučaj nesretno oboljelog dječaka od raka. Umjesto stvarnog on je podmetnuo svoj broj žiro računa.

Otkrio ga je poznanik nesretnog dječaka, koji je primio poruku sa zahtjevom za pomoć u kojoj je prepoznao lažne podatke.

Govoriti o beskrupuloznosti i neetičnosti ovog prevaranta je mučno.

Olakšavajuća okolnost, zbog koje nije krivično gonjen, da je i sam socijalni slučaj otvara mogućnost analize kriznih vremena i ljudskog karaktera.

Hoax lanci

Internet je eliminisao troškove slanja pisama i omogućio procvat različitih piramidalnih lanaca preko email poruka.

Hoax je Email poruka koja je poslata u stilu lanca sreće, koja opisuje neki razorni i potpuno neverovatni tip virusa. Ove poruke se mogu prepoznati po opštem tonu, kao i po tome što nemaju *Attachment* (dodatak uz poruku), ni reference koje bi mogle da potvrde vjerodostojnost poruke. Sadržaj Hoax-a je najčešće upozorenje o postojanju novog virusa, Trojanca ili softvera koji će uništiti vaš računar. Hoax mogu biti i poruke o novcu koji samo treba uzeti, mobilnim telefonima na poklon, djeci u nevolji, odnosno bilo šta što Vas može pokrenuti da pošaljete tu poruku svim svojim prijateljima i poznanicima.

Sami po sebi ne inficiraju Vaš računar kao što to rade virusi, ali troše vaše i vrijeme vaših prijatelja.

Ako je svakome za čitanje te poruke potrebno samo minut vremena, ovakav lanac troši $1.000.000 \times 1/60 = 16.666$ radnih sati našeg vremena, a u krajnjoj instanci i novca.

Spam-eri su u Hoax porukama dobili sjajan alat za sakupljanje svježih Email adresa (Email Harvesting). Posle par generacija slanja ovakve poruke sadrže stotine dobrih adresa, upravo ono što Spam-erima treba.

Vrste hoax-a

Hoaxi kao upozorenja o štetnim programima - hoaxi koji obično sadrže lažna upozorenja na nove, "jako opasne" viruse i crve, trojanske konje ili druge oblike zlonamjernog koda.

Lanci sreće i zarade - hoaxi u kojima se primatelju za prosljeđivanje hoaxa na određen broj adresa obećava novac, besplatni mobiteli, turistički aranžmani ili drugi pokloni. Lanci sreće mogu imati i prijeteći karakter. U tim slučajevima primatelja se upozorava da će ga zadesiti nesretan i neugodan događaj ukoliko primljenu poruku ne proslijedi na što veći broj adresa.

Lažni zahtjevi za pomoć - poruke kojima se izaziva suosjećanje prema nemoćnim osobama, obično djeci, i poziva se na pomoć daljnjim slanjem hoaxa.

Zastrašujući i prijeteći hoaxi - poruke koje upozoravaju na potencijalne opasnosti te pokušavaju zastrašiti primatelja s ciljem da proslijedi upozorenje svojim prijateljima i poznanicima.

Lažne peticije - poruke raznih sadržaja koje pozivaju na sakupljanje "potpisa" za neku važnu stvar te prosljeđivanje poruke kako bi i drugi korisnici mogli dati podršku.

Kompromitirajući hoaxi - hoaxi koji narušavaju ugled određenih organizacija ili osoba. Poruka sadrži lažne ili iskrivljene navode o određenim organizacijama, firmama ili osobama.

Bezazleni hoaxi - poruke za koje primatelji uglavnom odmah shvate da su lažne, ali ih prosljeđuju dalje zbog njihovog šaljivog sadržaja.

Hoax primjeri

<p>Na našim prostorima je verovatno najpoznatiji Windows jdbmgr.exe Hoax. U poruci se navodi da ako pronađete ovu datoteku, treba odmah da je obrišite. Radi se Java Debugger Manager-u koji se standardno instalira uz MS Windows i nije neophodan za rad operativnog sistema, te se tvrdnja Hoax-a na prvi pogled dokazuje: jdbmgr.exe se lako pronalazi i još lakše briše. Jedini problem je u tome što jdbmgr.exe nije virus, a ako je datoteka slučajno zaražena, to je trebao da pokaže vaš antivirus program.</p>
<p>Sličan trik je primjenjen i u obavještenju o Windows sulfnbk.exe programu, koji je takođe potpuno legitiman i služi za konverziju dugačkih imena datoteka.</p>
Hoax šale
<p>Verovatno najbolji primjer Hoax šale je priča o tome da vaš monitor (ako nije stariji od 4 godine) može da radi kao kamera. Ako ne vjerujete, evo linka na kome možete da proverite vaš monitor-kameru: http://www.geocities.com/Heartland/Acres/3072/camera1.html. Rezultat je proporcionalan vašem poverenju u ovakvo tehničko rešenje.</p>
<p>Slična šala je i priča lansiranju nuklearnog raketnog napada, do koje dolazi ako slučajno otvorite poruku sa naslovom "LAUNCH NUCLEAR STRIKE NOW", zbog toga takvu Email poruku nikako nemojte da otvarate, a i ne bi bilo loše da obavestite sve koje znate o tome...</p>
Molbe za pomoć
<p>Molbe za pomoć opisuju osobu kojoj se dogodila užasna nesreća ili pati od neizlečive bolesti. Suštinski problem ove vrste poruka je što ih je nemoguće zaustaviti, čak i kada je problem riješen.. Najraširenije varijante poruke pominju malu devojčicu/dečaka koji umiru od leukemije, raka pluća, tumora na mozgu ili nemaju ruke, noge ili čak tijelo. Poruke su napisane tako da izazovu burnu emotivnu reakciju. Ne traži se novac, već samo malo pažnje tom velikom problemu i nesreći.</p>
Urbani mitovi
<p>"Za vašu informaciju, prije par nedelja u bioskopu u Dalasu čovjek je sjeo na oštar predmet. Kada je ustao da vidi o čemu se radi, primetio je iglu kako viri iz sedišta, za koju je bila zakačena cedulja na kojoj je pisalo - <i>zaraženi ste HIV virusom!</i>"...</p> <p>Zbog ovog događaja savetuje se pažljiva kontrola svih javnih sedišta prije upotrebe..."</p> <p>Kao izvor ovog upozorenja navodi se dalaska policija, koja pri tome traži da se poruka proslijedi ka što više ljudi.</p>
<p>Jedna od čuvenih urbanih legendi je i priča o "kokainskoj bebi", koja na sreću nije istina. Priča je izuzetno potresna, što je osnovni razlog za njeno širenje. Radi se o ženi na graničnom prelazu kojoj je za trenutak pobjeglo malo dijete, da bi ga nekih pola sata policija našla mrtvog, stomaka napunjenog kokainom. Navodno je beskrupolozni trgovac drogom pokušao da iskoristi bebu za prenos droge preko granice. Poenta ove sablasne priče (koja se nije desila) je da je droga strašno zlo i da svima treba prenijeti ovu (izmišljenu) priču da bi se drogi stalo na put...</p>
<p>Sličan je i scenario "krađe bubrega", u kome se čovjek na službnom putu, posle jednog pića u baru budi u kadi punoj leda. Zbunjen, poziva policiju koja ga pita da li mu slučajno iz leđa ne viri plastična cijev, te saznaje da su mu oba bubrega ukradena i da je hitna pomoć na putu ka njemu... U poruci se (naravno) tvrdi kako je priča istinita i kako se može provjeriti...</p>
Lažni pokloni
<p>Poruke o poklonima koje dijele velike kompanije detaljno opisuju nagrade koje ćete dobiti ako dotičnu poruku pošaljete svima koje znate. Na našem prostoru se kao poklon najčešće dijele najnoviji Siemens mobilni telefoni, pri čemu legitimnost poruci svojim učešćem daju vaši poznanici, ali i Email adresa nekog nesrećnog službenika koji će, kako stvari stoje, primiti više hiljada poruka.</p>
<p>Tema poklona ima razne varijacije, poznat je slučaj u kome navodno veliki Bil Gejts daje 1.000 dolara, ako pošaljete poruku na 1.000 adresa... a sve to radi testiranja novog operativnog sistema, ili Email servera.</p>
<p>Čuvene su prevare PayPal.com korisnika, tako što su kriminalci iskoristili sličnost malog slova "L" na kraju imena domena, zamjenivši ga sa velikim slovom "I" (PayPaI.com), ili što su u najnovijem slučaju umjesto na PayPal.com korisnike upućivali na PayPal@az.ru</p>

Šta čini Hoax uspješnim?

Dva su elementa koja bitno pospješuju uspješnost hoax prevare:

- izražavanje koje zvuči kao stručno-tehničko i
- lažna vjerodostojnost putem autoriteta

Ako poruka koristi ispravan stručni žargon, većina ljudi, uključujući i obrozovane će podsvjesno težiti da veruju da je upozorenje realno.

Na primer, samo pominjanje "beskonačne binarne petlje koja može ozbiljno da ošteti procesor" zvuči stvarno. Međutim, poslije malo istraživanja saznaćete da su procesori projektovani da neograničeno dugo izvršavaju programe bez ikakvog oštećenja...

Kada kažemo "lažna vjerodostojnost putem autoriteta" misli se na značaj onoga ko je poslao upozorenje. Ako Internet domen sa koga je poslata poruka pripada značajnoj tehnološkoj kompaniji bićemo blizu da poverujemo u istinitost poruke, na bazi našeg povjerenja u pomenutu kompaniju. Iako se dešava da osoba koja Vam šalje upozorenje nema pojma o čemu se radi, prestiž kompanije i funkcija "pisca" daje težinu poruci.

Ova dva elementa otežavaju prepoznavanje Hoax poruka, pa ćete vjerovatno morati da provjeravate da li su navodi istina i da li je osoba koja šalje poruku prava osoba, koja zna o čemu piše.

Šta da radite kada primite Hoax poruku?

Najefikasniji način borbe protiv Hoax poruka je u tome da ih jednostavno ne prenosite dalje.

Česta preporuka za provjeravanje identiteta osobe koja šalje poruku je vrlo diskutabilna.

Pri provjeri identiteta osobe koja šalje poruku treba biti oprezan, jer osoba (čije se ime koristi) najčešće nema ništa sa Hoax-om. Za pretpostaviti je da prevarant ne koristi stvarni već izmišljeni ili ukradeni identitet.

Tako se ponekad podmetne kukavičije jaje i na adresu navodnog pošiljaoca počnu da stižu najrazličitije poruke, tako da se i vi nesvjesno uključite u **komunikacioni napad** (Denial of Service) na potpuno nedužnu osobu.

Antivirus kompanije, kao i kompanije koje proizvode softver na Web-u jasno označavaju Hoax-e koji cirkulišu pod njihovim imenom, pa će kad ih kontaktirate dati smjernice kako da postupite u konkretnom slučaju.

Najbolje je da odete na Web sajt kompanije koja se pominje i provjerite da li je upozorenje označeno kao Hoax.

Ako to ne pomogne, pošaljite sumnjivu poruku vašem IT administratoru, pa neka je on verifikuje.

U svakom slučaju - ne šaljite je svojim prijateljima.